

POPULARNONAUKOWE STRESZCZENIE PROJEKTU

Po okresie stalinowskim w ZSRR nastąpiła pewna liberalizacja stosunków społeczno-politycznych. Dzięki temu w latach 60. XX wieku mogła pojawić się w Ukrainie grupa młodych twórców, nazwanych później „szistdesiatnikami”, którzy starali się wyrażać opinie niezależne od dominującej linii komunistycznej partii. Na początku byli to głównie pisarze i artyści, stopniowo grono dysydentów poszerzało się, ale nigdy nie przeszło w ruch masowy. Przyczyną tego była silna opresyjność totalitarnego systemu w ZSRR i wszechwładza służb bezpieczeństwa KGB, tym bardziej że po okresie pewnej „odwilży” nastąpiło ponowne wzmoczenie represji. Mimo tego dysydenckim działaczom udawało się prowadzić podziemną działalność kulturalną i wydawniczą. Głównym jej kierunkiem była walka o przestrzeganie podstawowych praw człowieka, w tym prawa do rozwoju kultury narodowej i dążenia do niezależności państwowej Ukrainy. Wielu z nich, przeważnie mężczyzn, otrzymywało wieloletnie wyroki więzienia lub łagru. Sytuacja kobiet była odmienna – musiały stawiać czoło codziennej rzeczywistości i dokuczliwym represjom, wspierać uwięzionych członków rodziny, zdobywać środki do życia i wychowywać dzieci, które również doświadczały prześladowań. To kobiety odpowiadały za organizacyjną stronę dysydenckiej działalności, prowadziły podziemne wydawnictwa, kontaktowały się z zachodnimi dziennikarzami itp. Ich działalność jest jednak niedoceniana i niezauważona, pozostają w cieniu, za plecami swoich mężów i braci.

Celem projektu jest odtworzenie doświadczenia biograficznego kobiet należących do ukraińskiego środowiska dysydenckiego w kontekście życia codziennego i działalności opozycyjnej, z uwzględnieniem specyfiki społeczno-kulturalnej Ukrainy w systemie totalitarnym ZSRR. Do jego realizacji zastosowana zostanie metoda historii mówionej. Przeprowadzone zostaną wideowywiady autobiograficzno-narracyjne z uczestniczkami tego ruchu. Analiza wywiadów pozwoli na ustalenie profili biograficznych badanych osób, ich wzorców i autorytetów, trajektorii i przemian biograficznych. Ukazane będą sytuacje związane z działaniami oporu wobec władzy opresyjnej oraz tworzenia sieci wsparcia społecznego, w zakresie „upłciowienia” praktyk oporowych, zwłaszcza w powiązaniu z codziennym życiem. Istotne to będzie szczególnie w kontekście rozważań na temat tego, w jaki sposób w podejmowanych przez dysydencki strategii oporu zacierał się podział na przestrzeń publiczną i prywatną, i czy wpływało to na zwiększenie skuteczności ich działań. Ponieważ wiele osób z tego pokolenia już nie żyje, pod uwagę zostaną wzięte także dokumenty, wspomnienia i listy z epoki, co pozwoli ukazać problem na szerszym tle.

Zjawisko ukraińskiego ruchu dysydenckiego, pomimo dość szczegółowo zbadanej jego historii, do tej pory nie doczekało się opracowań socjologicznych, szczególnie dotyczących roli kobiet. Dzięki temu projektowi możliwe będzie wypełnienie istotnej luki w historii społecznej totalitarnych systemów Europy Wschodniej, pozwoli on też na nowo spojrzeć na zagadnienie zmiany społecznej. Ukazanie doświadczenia ukraińskich dysydenek może być znakomitym punktem wyjścia do dalszych badań w zakresie oporu i wsparcia społecznego oraz funkcjonowania przestrzeni publicznej i prywatnej w warunkach politycznej opresji, ukaże także odmienną doświadczeń w zależności od płci społeczno-kulturowej. Zebranie materiału badawczego w formie wideowywiadów daje również możliwość popularyzacji tematyki dla szerszego grona odbiorców, np. w postaci filmu dokumentalnego.

Zbadanie oporu stosowanego przez ukraińskie dysydenki może znaleźć kontynuację także w badaniach dotyczących współczesnej sytuacji w tym kraju – roli kobiet w ukraińskiej rewolucji 2014 r. oraz oporze stawianym agresorom podczas wojny rosyjsko-ukraińskiej. Szczególnie istotna jest rola kobiet w ruchu wolontariackim podczas wydarzeń na Majdanie i w pierwszych latach wojny. Ten zryw społeczeństwa obywatelskiego umożliwił zaistnienie zmiany społecznej, dla której zbadania i opisanie trafne wydają się kategorie oporu i dominacji, a także sieci wsparcia społecznego tworzonych przez wolontariuszki.